

ISSN 2450-6486

www.ehs.eeipsy.org

DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2021.1.06>

УДК 373.5.048:331.548

Олег МОРИН

Психолого-педагогічні аспекти професійного самовизначення учнівської молоді

OLEG MORIN. Psychological and pedagogical aspects concerning professional self-determination of student youth. *The consideration of the psychological and pedagogical aspects of the professional self-determination of students in the field is presented in the context of solving the problem of individual reconciliation of intrapersonal conflicts and social and professional needs. It is noted that the effectiveness of the solution of the problem requires a systematic approach, the pedagogical leadership of this process, the appropriate training of teachers for it, the consideration of the age and individual characteristics of the individual, the consideration of socioeconomic conditions and the main need to enhance the developmental effectiveness of the pedagogical process. This is due to the creation and implementation of qualitatively new methods in educational practice. These methods should be based not on the mechanism of external reinforcement, but on reflexive-willed mechanisms, mechanisms of empathy and positive emotional evaluation, appealing primarily to self-awareness and to the person's creative attitude to social norms and values. It is noted that the*

consequence of the development of the individual is the emergence in the individual of a positive motivation for professional self-determination. The creation of an educational system for favorable conditions for the development of the personality is a mechanism for activating the internal psychological resources of the individual, which in turn will allow the determination of certain personal qualities of the individual, namely, the ability to self-realization in a certain professional sphere, actualizing in the future achieving a significant life goal - trajectory, the construction of a professional career and its implementation. The implementation of the preparation of young people for further independent living in the social environment, the formation of life and professional self-determination, as a result, will determine the effectiveness of the processes of self-change and self-education.

Keywords: Professional self-determination, student youth.

Професійне самовизначення особистості можна розглядати як процес, під час якого, з одного боку, відбувається прийняття рішення про вибір професії, професійне становлення і професійний розвиток, самоствердження у суспільстві, чиниться пошук сенсу, тобто процес формування ставлення до відповідної професійної сфери, а з іншого боку, як результат життєвого самовизначення, набуття професійної ідентичності. При цьому здійснюється взаємодія між особистістю як складною саморегулюючою системою та діючою у країні системою забезпечення процесу свідомого і обґрунтованого вибору нею професії. Безпосередньо процес формування готовності учнівської молоді до професійного самовизначення є цілеспрямованим психолого-педагогічним впливом на особистість, який актуалізує проблему вибору нею майбутньої професії і забезпечує її включення у відповідну діяльність, яка спрямовується на самоактуалізацію і самореалізацію.

Метою статті є розгляд окремих психолого-педагогічних аспектів професійного самовизначення учнівської молоді.

Непересічну теоретично-практичну значущість для дослідження проблеми професійного самовизначення особистості мають наукові роботи іноземних учених, у яких відображено засоби створення умов для обґрунтованого вибору особистістю професії (А. Адлер, Е. Берн, Л. Бонцори, Е. Гінзберг, Ф. Парсонс, Д. Сьюпери, К. Хорні та ін.), впливу системи ціннісних орієнтацій особистості на професійне самовизначення (Д. Берлінгер, Р. Белл, Б. Бол, Д. Брупер, К. Вальтер,

Р. Вільямс, Р. Инглетарт, М. Кон, Н. Кейдас, С. Кейни, А. Маслоу, С. Ньюмен, К. Роджерс, Б. Скиннер, Т. Терман, Э. Торвдайк, Г. Хипд та ін.), форм і методів організації навчального процесу з метою підготовки учня до професійного самовизначення (Д. Адаме, Р. Брунер, А. Дж. Воттс, Дж. Киллен, Дж. Конанг, В. Никлис, М. Ритлук, Р. Слиппери, Х. Фукс, В. Цифройнд та ін.), стратегії в організації професійного самовизначення учнів за допомогою роботи з розвитку ціннісно-моральної основи (В. Бенетт, Л. Колберг, Т. Ликона, В. Пери, К. Рээн, Д. Френкель та ін.) тощо.

Визначальними для дослідження проблеми професійного самовизначення особистості мають праці: К. Абульханової-Славської, Б. Ананьєва, Л. Анциферової, Г. Балла, А. Голомштока, В. М'ясищева, Н. Пряжнікова, К. Платонова (теоретико-методологічні основи професійного самовизначення особистості); Л. Ботякової, О. Колесникової, Д. Костянтинівського, В. Мачуського, А. Мордовської, Є. Павлютенкова, Н. Побірченко, В. Синявського, А. Федоришина, І. Чечель, П. Шавіра та ін. (психолого-педагогічні основи формування у старшокласників готовності до професійного самовизначення); Л. Гуцан, Д. Закатнова, Л. Йовайши, Є. Клімова, Г. Левченка, О. Мельника, С. Осадчого, М. Піддячого, В. Сидоренка, А. Сазонова, В. Симоненка, М. Тименка, Д. Тхоржевського, Н. Шевченко, М. Янцура, О. Ястремської та ін. (методи активізації професійного та особистого самовизначення, методичні основи профорієнтації), Т. Бабко, І. Волощук, А. Калінської, А. Корсун, А. Назарчука, З. Охріменко, І. Ткачук, М. Шабдінова та ін. (психолого-педагогічні аспекти проблеми формування готовності до професійного вибору в умовах допрофільної підготовки і профільного навчання).

Важливим аспектом професійного самовизначення є вирішення проблеми узгодження особистістю внутрішньо особистісних конфліктів та соціально-професійних потреб.

Ситуація вибору професії учнівською молоддю об'єктивно виникає в обставинах певної вікової кризи, що характеризує собою завершення одного етапу розвитку особистості і початок іншого. У цих обставинах, особистості необхідна допомога для адаптації у новій життєвій ситуації, яка вимагає від неї певної рефлексії. У результаті означеної рефлексії особистість починає усвідомлювати все більше нових потреб. Якщо нові потреби будуть пригнічуватися зовнішніми соціальними вимогами, то криза загострюється і набуває деструктивного характеру. Завдання суспільства, в першу чергу

системи освіти, полягає у забезпеченні особистості шляхів виходу з означеної кризи через конструктивне її подолання і уникнення негативних наслідків.

Варто зазначити, життя людини супроводжується різного роду конфліктами, з хиткою паритетністю між конфліктами внутрішніми і зовнішніми [4].

Серед умов виникнення внутрішньо особистісного конфлікту виділяють: особистісні (наявність складного внутрішнього світу, з розвиненою ієрархією мотивів, системи почуттів, схильності до самоаналізу і рефлексії) і ситуативні. Ситуативні в свою чергу поділяють на зовнішні (об'єктивні перешкоди; вимоги суспільства, оточуючих) і внутрішні (наявність протиріччя між значущими, приблизно рівної сили відносинами).

Внутрішньо особистісний конфлікт, на думку К. Левіна, можна розглядати як ситуацію, одночасно впливу на індивіда протилежно-спрямованих сил рівної величини [5]. У зв'язку з цим внутрішньо особистісний конфлікт фактично є результатом взаємодії елементів внутрішньої структури особистості. Сторонами внутрішньо особистісного конфлікту є одночасно існуючі в структурі особистості різнопланові і суперечливі інтереси, цілі, мотиви і бажання.

На думку Л. Гуменюк, внутрішньо особистісний конфлікт – це стан структури особистості, коли в ній одночасно існують суперечливі та взаємовиключні мотиви, ціннісні орієнтації і цілі, з якими вона в цей момент не в змозі впоратися, тобто виробити пріоритети поведінки. Тобто, внутрішньо особистісний конфлікт – це стан внутрішньої структури особистості, що характеризується протиборством її елементів [4].

Слід зазначити, що будь-який внутрішньо особистісний конфлікт супроводжується негативними емоціями, переживаннями, спричиненими тривалою боротьбою структур внутрішнього світу індивіда, який відображає суперечливі зв'язки з соціальним середовищем, що найчастіше спричиняє затримку з ухваленням певного рішення [4]. Однак, у житті людини уникнути конфліктів неможливо, тому варто визначити, якими способами можна перевести їх з деструктивного зіткнення протилежних інтересів до конструктивного узгодження.

Зазначимо, розвиток особистості залежить від біологічних факторів, психічного стану, педагогічних засобів впливу і соціальних умов. На процес формування особистості, впливають об'єктивні

і суб'єктивні чинники. До об'єктивних чинників можна віднести біологічні фактори людини і соціальні умови, а до суб'єктивних (частково вони є і об'єктивними, оскільки відображають ці явища) – психологічний стан особистості і педагогічні засоби впливу на неї. Однак суб'єктивні чинники частково є і об'єктивними, оскільки відображають соціальні явища [6].

Розвиток людини йде щонайменше в таких основних напрямках: фізичний (ріст організму, становлення фізичних функцій, накопичення спритності і сили), інтелектуальний (формування і вдосконалення психічної сфери), духовний (формування світогляду, системи цінностей, норм, моралі), емоційно-вольовий (формування адекватного емоційного реагування, вміння управляти спонтанними емоційними потягами і реакціями, психічними станами), трудовий (поява стійкої звички до трудових зусиль, формування досвіду здійснення певних видів і типів діяльності), естетичний (формування здатності реагувати на естетичні явища, поява художнього смаку, здатності до сприйняття творів мистецтва і культури), соціальний (формування соціальних якостей індивіда, соціалізація, перетворення на особистість).

Усі види розвитку між собою взаємопов'язані, взаємодоповнюють один одного, забезпечують гармонійний і цілісний розвиток особистості. Але людина, якою б гармонійною вона не була, у першу чергу має розвивати ті якості, які їй необхідні для самореалізації у життєдіяльності, життєвого і професійного самовизначення.

Як правило, проблеми професійного самовизначення особливо гостро актуалізується для випускників загальноосвітніх навчальних закладів, які безпосередньо мають визначити своє професійне майбутнє. Для них професійне самовизначення постає провідним компонентом конкретної соціальної ситуації розвитку. По суті, сама ситуація вибору професії свідчить про певну соціальну і моральну зрілість особистості.

Безпосередньо на вибір професії впливають декілька чинників – це і соціальні умови життя в цілому, умови сімейного виховання і особливості навчання, взаємини з однолітками і дорослими, актуальні потреби ринку праці, суспільна значущість професії, її зміст і престижність, засоби масової інформації тощо [7, с. 80].

Обираючи професію, індивід має враховувати низку факторів.

Перша група факторів, особисті інтереси та схильності. Не завжди це вузько індивідуалістичні інтереси. Серед них може домінувати

виконання громадського обов'язку. Сюди також відносяться: ступінь задоволення матеріальних і духовних потреб, суспільна оцінка професії, її престижність, зміст діяльності, умови, професійне середовище, перспективи розвитку професійної кар'єри тощо.

Друга група факторів, пов'язана з місцем обраної професії в структурі суспільства, потреби в кадрах на регіональному і державному рівнях, знаннями індивіда про світ професій тощо. Якщо перший ряд факторів формується під впливом певних виховних впливів, то другий відображає, головним чином, рівень ознайомлення з потребами ринку праці і самими професіями.

Третя група факторів, пов'язана зі знаннями особистості про свої здібності, можливості, індивідуально-психологічні особливості тощо.

Таким чином, цілий напрям досліджень проблеми професійного самовизначення особистості присвячено головним чином аналізу факторів, чинників вибору нею професії, способам активізації цього процесу, спонукання її до активності, до самопізнання, до розвитку якостей, необхідних для успішного опанування обраною професією.

Більш перспективним видається напрям досліджень, у яких цей процес включений у проблематику становлення особистості в цілому. Як зазначала Л. Божович, потреба в самовизначенні є центральним компонентом соціальної ситуації розвитку учнівської молоді, а сам процес самовизначення є мотиваційним центром, який визначає їх діяльність, поведінку і ставлення до світу [2].

Для того, щоб вибір професії був не тільки достатньо мотивованим, але і забезпечував успішне формування придатності до неї, необхідно здійснювати ефективне психолого-педагогічне керівництво цим процесом.

У педагогічному процесі, провідний вектор розвитку особистості має бути спрямовано на підготовку зростаючої особистості до дорослого життя, на забезпечення випускників школи всім необхідним для їх подальшої самостійної життєдіяльності у відкритому соціальному середовищі, і в тому числі – на формування життєвого і професійного самовизначення. Педагогічний процес як передачу і засвоєння особистістю суспільного досвіду можна описати у вигляді двох послідовних фаз: зовнішньої і внутрішньої. Зовнішня фаза являє собою власне виховний вплив, його педагогічну організацію. Внутрішня фаза процесу – це вже психічна діяльність людини як суб'єкта діяльності учення. Вона відбувається на внутрішньо особистісному рівні і являє собою сприйняття, певну переробку і присвоєння особистістю

зовнішніх впливів і перетворення їх в свої якості. Інтерпретацію цих впливів, їх оцінку, рішення про їх збереження, перетворення в свої якості і застосування їх здійснює сама особистість. Це і є процеси самозміни, самовиховання та самонавчання [8, с. 5].

У педагогічному процесі слід орієнтуватися на психологічну закономірність, згідно з якою відокремлення одиничного способу поведінки, який закріплений за соціальною цінністю, від усіх інших компонентів внутрішнього світу суб'єкта сприяє підвищенню його значущості. Оскільки при абстрактних суспільних ідеях, нормах, цінностях прагнення дії добігає свого мінімуму, їх доцільно втілювати (для розгортання процесу рефлексії) у форму відповідних уявлень певного ступеня узагальнення.

Прагнення, що виникає в результаті процесу рефлексії, має набути усвідомленого характеру. Адже воно і являє собою судження, що приводить до виконання. На відміну від емоційного переживання таке прагнення постає на природній емоційній основі із залученням процесу самосвідомості й функціонує як довільне утворення.

Для підтримки означеного прагнення у педагогічному процесі особистість має стати основним суб'єктом виховного впливу. Відповідно виокремлюються певні педагогічні завдання, які розв'язує педагог, тобто такі, що забезпечують керування діяльністю суб'єкта виховного впливу.

Педагогічне завдання має загальну мету дії вихователя (яка конкретизується залежно від етапу її розв'язання), тактику, спрямованість, зміст, спосіб пред'явлення та умови здійснення дії, а також характер реагування суб'єкта виховного впливу. Управління у сфері виховання – це не сувора детермінація діяльності суб'єкта виховного впливу. Спосіб управління (виховний вплив) лише спрямовує, а не визначає однозначно його діяльність. Тому розв'язання ним виховного завдання психологічно є для нього вільним і творчим актом. Суть розв'язку педагогічного завдання полягає в забезпеченні переходу від певного вихідного стану системи особистісних смислів і цінностей суб'єкта виховного впливу до передбачуваного стану ідеї системи, причому цей перехід мусить бути здійснений з дотриманням певних обмежень, які накладаються на часові параметри та організаційні форми процесу виховання і виховних дій [1, с. 126].

Вучнівської молоді помітно виражена потреба у самоствердженні, намаганні проявити себе. З іншого боку, критеріями задоволення

соціально-професійних потреб особистості є самоактуалізація і самореалізація. Варто зауважити, людина задовольняє означені потреби у особистісній взаємодії, тобто у площині реалізації подібних потреб інших суб'єктів. При цьому вона має регулювати з іншими суб'єктами означену взаємодію, тобто задовольняти свої соціально-професійні потреби у суб'єкт-суб'єктній взаємодії з іншими індивідами.

Для реалізації соціально-професійних потреб особистість керується відповідною системою правових, моральних та етичних норм різних рівнів – від загальнолюдських до вузькопрофесійних. Особистість прагне до досягнення наближених і віддалених цілей, щодо задоволення певних потреб, мотивуючи прийняття рішень про початок, продовження чи припинення певної цілеспрямованої навчальної чи професійної діяльності. Зміст мотивів визначається характером спонуки до змін у перебігу означених видів діяльності.

У педагогічному процесі необхідно створювати сприятливі умови для того, що б потреби детермінували саме навчально-професійну діяльність особистості щодо їхнього задоволення. При цьому мотиви спонукатимуть особистість до цієї діяльності у зв'язку з реалізацією потреб іншими особами, і в цьому розумінні мотиви стають рушійною силою розвитку. Для дієвості означеного процесу велике значення мають риси характеру людини. Зауважимо, одна і та сама риса по-різному буде виявлятися у людей з різним типом нервової системи. Риси характеру базуються на морально-етичних принципах в широкому їхнього тлумаченні щодо себе, людей та речей, і це вказує на спорідненість їх зі смисловими соціальними настановами [6].

Справді, в основі рис характеру міститься певна морально-етична норма, і це є необхідною умовою її визначення. Але для повного визначення рис характеру цієї умови недостатньо. Інтеріоризація тих чи інших моральних норм, дозволяє майбутньому фахівцю узгодити їх з власними мотивами, що забезпечують ефективну реалізацію власних потреб, тобто забезпечує формування внутрішнього плану свідомості через засвоєння індивідумом зовнішніх дій з предметами і соціальними формами спілкування.

Узгоджуючи моральні норми з мотивами задоволення своїх потреб, особистість суб'єктивно пристосовує їх до свого розуміння, у результаті чого домінуючий мотив видозмінює певну моральну настанову, започатковуючи рису характеру.

У результаті відбору і узагальнення якісних та кількісних характеристик подібних за значущістю мотивів задоволення потреб в ситуаціях з певним морально-етичним підґрунтям викристалізуються і закріплюються в психіці людини риси характеру, що визначають рівень її соціально-професійної зрілості. Отже, суб'єктивне відбиття смислових соціально-професійних настанов людиною в позитивний чи негативний бік в результаті генералізації мотивів задоволення своїх потреб становить сутність рис характеру, що впливають на процес формування її соціально-професійної зрілості.

З віком життєвий шлях кожного індивіда розгалужується за соціальними інституціями, яким відповідають окремі програми життєдіяльності в освітньому закладі, в трудовому колективі, у сімейному колі тощо. Така комплексна програма розглядається як тенденція до прогнозування майбутнього, визначення сенсу життя. Успішність її реалізації визначається комплексним показником статусу у всіх соціальних інституціях суспільства.

Таким чином, для учнівської молоді у формуванні професійно-ціннісних потреб важливе місце займає проблема формування життєвих планів. З одного боку, життєвий план виникає в результаті узагальнення і укрупнення цілей, які ставить перед собою особистість, становлення стійкого ядра ціннісних орієнтацій тощо. З іншого боку, йде процес конкретизації і диференціації цілей і мотивів. Життєвий план – явище одночасно соціального та етичного порядку. Питання ким бути (професійне самовизначення) і яким бути (моральне самовизначення) спочатку на підлітковому етапі розвитку не розрізняються. Часто-густо юнаки називають життєвими планами дуже розпливчасті орієнтири і мрії, які ніяк не співвідносяться з їх практичною діяльністю. Підліток намагається передбачити своє майбутнє, не замислюючись про засоби його досягнення. Ці образи майбутнього орієнтовані на результат, а не на способи його досягнення. Але висока позитивна мотивація може компенсувати брак спеціальних здібностей або недостатній запас знань, умінь і навичок, граючи роль компенсаторного фактору [3, с. 31].

Не останню роль у педагогічному процесі має займати формування та закріплення цих мотивів вибору професії. Вибір професії – досить складний і часом довгий мотиваційний процес. Свідомий вибір професії відбувається з орієнтацією людини на наявні у нього соціальні цінності. Професію можна вибирати в

залежності від багатьох обставин, але важливо перш за все брати до уваги, наскільки обрана діяльність відповідає схильностям і здібностям людини. Схильність до певного типу діяльності може виявлятися в різних видах праці (професіях), а це означає, що вона ще не зумовлює вузько спрямованого професійного вибору. Одні і ті ж схильність і здібності можна реалізувати в різних професіях, мотиви вибору місця роботи визначаються в оцінці зовнішньої ситуації (позитивних і негативних виробничих факторів); оцінці своїх можливостей; оцінкою обраного місця роботи з урахуванням інтересів [3].

У самій сфері професійної мотивації найважливішу роль відіграє позитивне ставлення до професії, оскільки цей мотив пов'язаний з кінцевою метою навчання. Позитивне ставлення до професії в поєднанні з компетентним уявленням про неї детермінує формування і інших, більш приватних мотивів.

Задоволеність професією є тим інтегративним показником, який відображає ставлення суб'єкта до обраної професії. Він абсолютно необхідний і надзвичайно важливий саме як узагальнена характеристика.

Для забезпечення дієвого включення людини у майбутню професійну діяльність, перед професійною орієнтацією постає завдання активізації внутрішніх психологічних ресурсів особистості.

Ресурс визначають з одного боку як стан, з іншого, як засіб досягнення мети, з третього, як внутрішні сили, які необхідні людині для конструктивного додання життєвих криз [9].

Ресурси умовно можна умовно поділити на соціальні чи зовнішні та особисті чи внутрішні. Зовнішні ресурси – це матеріальні цінності, соціальний статус і соціальні зв'язки, які забезпечують підтримку соціуму, допомагають людині зовні. Внутрішні ресурси – це психологічний особистісний потенціал, характер і навички людини, які допомагають їй зсередини.

Внутрішні ресурси, безпосередньо спрямовані на саморегуляцію життєдіяльності людини, і характеризують її особистісні якості, так званий “функціональний потенціал”, що забезпечує оптимізацію діяльності, потенціал її активності і ефективності.

До особистісних ресурсів особистості належать здібності, риси характеру, цінностей, які утворюють єдину систему, що постійно розвивається та удосконалюється. Особистісні ресурси визначають особистісні якості та впливають на регуляцію поведінки.

Соціальні і особистісні ресурси пов'язані між собою. При втраті зовнішніх ресурсів поступово відбувається навіювання внутрішніх. З іншого боку, зовнішні ресурси забезпечують збереження ресурсів внутрішніх.

Висновок. Таким чином, розгляд психолого-педагогічних аспектів професійного самовизначення учнівської молоді, дозволяють зробити наступні висновки:

Сприяння активізації внутрішніх психологічних ресурсів особистості дозволяє визначати певні особистісні якості індивіда, а саме активно-позитивного ставлення до відповідної професійно-трудової сфери та здатності до самореалізації у цій сфері, що актуалізуючись має забезпечити у майбутньому досягнення значущої життєвої цілі – побудови професійної траєкторії і її реалізацію.

Механізмом для активізації внутрішніх психологічних ресурсів особистості є створення системою освіти сприятливих умов для розвитку особистості (майбутнього фахівця) шляхом здійснення підготовки учнівської молоді до подальшої самостійної життєдіяльності у соціальному середовищі, формування життєвого і професійного самовизначення, що у результаті обумовить дієвість процесів самозміни та самовиховання.

В свою чергу наслідком розвитку особистості буде виникнення у індивіда позитивної мотивації до професійного самовизначення, активне визначення ним власної позиції щодо професійних цінностей, засноване на провідних особистісних смислах, орієнтоване на свої можливості.

Таким чином, розгляд означених вище аспектів, дозволяє стверджувати, дієвість професійного самовизначення учнівської молоді вимагає системного підходу у вирішенні проблеми, педагогічного керівництва цим процесом, відповідної підготовки педагогічних працівників до нього, врахування вікових та індивідуальних особливостей особистості, врахування соціально-економічних умов і головне необхідності підвищення розвивальної ефективності педагогічного процесу. А це пов'язано зі створенням і впровадженням у виховну практику якісно нових методів. Означені методи, як зазначає І. Бех, мають ґрунтуватися не на механізмі зовнішнього підкріплення, а на рефлексивно-вольових механізмах, механізмах співпереживання і позитивного емоційного оцінювання, що апелюють передусім до самосвідомості та до свідомого творчого ставлення людини до суспільних норм і цінностей.

References:

1. Бех І. Д. Вибрані наукові праці. Виховання особистості. Т. 1. / І. Д. Бех. – Чернівці : Букрек, 2015 – 840 с.
2. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. – СПб. : Питер, 2008. – 398 с.
3. Большакова О. Н. Научно-педагогические основы формирования готовности старшеклассников к профессиональному самоопределению в новых социально-экономических условиях : Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 : / Ольга Николаевна Большакова. – Иркутск, 2002. – 211 с.
4. Гуменюк Л. Й. Соціальна конфліктологія [Текст] : підручник / Людмила Йосипівна Гуменюк; Львів. Держ. ун-т внутр. справ. – Львів : ЛДУВС, 2015. – 563 с.
5. Левин К. Разрешение социальных конфликтов / Курт Левин // [Пер. с англ. И. Ю. Авидон]. – СПб. : Речь, 2000.
6. Мальцева Т. Є. Поле суб'єктного розвитку у формуванні соціально-професійної зрілості майбутнього фахівця / Т. Є. Мальцева // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – №1(54). – 2013. – С. 126 – 138.
7. Морін О. Л. Закономірності професійного самовизначення особистості / О. Л. Морін // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Інститут проблем виховання НАПН України. – Київ, 2017. – Вип. 21, кн. 2. – С. 78– 89.
8. Селевко Г. К. Руководство по организации самовоспитания школьников / Г. К. Селевко // Школьные технологии. – №6, 1999. – С. 5 – 26.
9. Штепа О. С. Особливості зв'язку психологічної та персональної ресурсності особистості / О. С. Штепа // Проблеми сучасної психології: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН. – Вип. 21. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2013. – С. 782 – 791.

Transliteration of References:

1. Beh, I. D. (2015). *Vibrani naukovi praci. Vihovannya osobistosti*. T. 1. [Selected scientific works. Parenting. Volume 1]. Chernivtsi : Bukrek.
2. Bozhovich, L. Y. (2008). *Lichnost i ee formirovanie v detskom vozraste* [Personality and its formation in childhood]. SPb.: Pyter.
3. Bolshakova, O. N. (2002). *Nauchno-pedagogicheskie osnovy formirovaniya gotovnosti starsheklassnikov k professionalnomu samoopredeleniyu v novykh socialno-ekonomicheskikh usloviyah* [Scientific and pedagogical foundations for the formation of the readiness of high school students for professional self-determination in the new socio-economic conditions]. (Doctoral dissertation, Irkutsk).

4. Gumenyuk, L. J. (2015). Socialna konfliktologiya : pidruchnik [Social conflictology : textbook]. Lviv : Lviv State University of Internal Affairs.
5. Levin, K. (2000). Razreshenie socialnyh konfliktov [Resolving social conflicts]. SPb. : Rech.
6. Malceva, T. C. (2013). Pole subektnogo rozvitku u formuvanni socialno-profesijnoi zrilosti majbutnogo fahivcy [The field of subject development in shaping the socio-professional maturity of the future specialist]. Duhovnist osobistosti: metodologiya, teoriya i praktika. 1 (54), 126-138.
7. Morin, O. L. Zakonomirnosti profesijnogo samoviznachennya osobistosti [Laws of professional self-determination of a person]. In the collection of scientific works: Theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education. Vol. 21 (2).
8. Selevko, G. K. (1999). Rukovodstvo po organizacii samovospitaniya shkolnikov [Guide to the organization of self-education of schoolchildren]. Shkolnye tehnologii. 6, 5-26.
9. Shtepa, O. S. (2013). Osoblivosti zvyazku psihologichnoi ta personalnoi resursnosti osobistosti [Features of connection of psychological and personal resource of personality]. In zb. nauk. prac Kamyanec-Podilskogo nacionalnogo universitetu imeni Ivana Ogienka, Institutu psihologii im. G. S. Kostyuka NAPN. Kamyanec-Podilskij: Aksioma.

The Author

Morin Oleg
*Institute of Problems on Education
of the National Academy
of Pedagogical Sciences of Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0001-5756-8359>
Kyiv, Ukraine
E-mail: morin_oleg@ukr.net*

Abstracts

ОЛЕГ МОРИН. Психолого-педагогічні аспекти професійного самовизначення учнівської молоді. Представлено розгляд психолого-педагогічних аспектів професійного самовизначення учнівської молоді, зокрема проблема узгодження особистістю внутрішньо особистісних конфліктів та соціально-професійних потреб. Зазначається, що дієвість вирішення проблеми вимагає системного підходу, педагогічного керівництва цим процесом, відповідної підготовки педагогічних працівників до нього, врахування вікових та індивідуальних

особливостей особистості, врахування соціально-економічних умов і головне необхідності підвищення розвивальної ефективності педагогічного процесу.

Ключові слова: професійне самовизначення, учнівська молодь.

ОЛЕГ МОРИН. Психолого-педагогические аспекты профессионального самоопределения учащейся молодежи. Представлено рассмотрение психолого-педагогических аспектов профессионального самоопределения учащейся молодежи, в частности проблема согласования личностью внутриличностных конфликтов и социально-профессиональных потребностей. Отмечается, что действенность решения проблемы требует системного подхода, педагогического руководства этим процессом, соответствующей подготовки педагогов к нему, учета возрастных и индивидуальных особенностей личности, учета социально-экономических условий и главной необходимости повышения развивающей эффективности педагогического процесса.

Ключевые слова: профессиональное самоопределение, учащаяся молодежь.

OLEG MORIN. Psychologiczno-pedagogiczne aspekty samostanowienia zawodowego młodzieży szkolnej. Przedstawiono analizę psychologiczno-pedagogicznych aspektów samostanowienia zawodowego młodzieży szkolnej, w szczególności problem koordynacji wewnętrznych konfliktów osobowości i potrzeb społeczno-zawodowych. Zwraca się uwagę, że skuteczność rozwiązania problemu wymaga systematycznego podejścia, wskazówek pedagogicznych w tym procesie, odpowiedniego do tego celu przeszkolenia pracowników pedagogicznych, uwzględniającego wiek i cechy indywidualne, uwzględniającego uwarunkowania społeczno-ekonomiczne i co najważniejsze potrzebę poprawy procesu pedagogicznego.

Słowa kluczowe: samostanowienie zawodowe, młodzież szkolna.